

Bokanmälan: Tre nya skadehandböcker

av Erland Strömbäck

Erland Strömbäck
erland.stromback@telia.com

Våra ersättningsystem vid personskada är komplicerade. Behovet av vägledning är alltså stort. Det krävs framställningar på olika nivå. Den skadelidande själv vill ha basala fakta på ett lättillgängligt sätt. Skadereglerarens krav på information ligger på en högre nivå – mera fakta och större fullständighet. Den advokat som skall föra talan i ett personskademål, som kanske går till Högsta domstolen, måste ha ännu djupare information om förarbeten till ersättningslagstiftningen, om uttalanden och avgöranden i praxis m.m. för att klara sin uppgift. Ändras lagstiftningen ökar kraven på tydlig information på samtliga nivåer.

Vi har nu en hel del litteratur som tillgodoser alla rimliga önskemål när det gäller lämplig vägledning på de nämnda tre nivåerna. Ändringar har det varit gott om – exemplet på senare tid är de nya bestämmelserna i skadeståndslagen, gällande fr.o.m. 2002, om bl.a. ersättning för ideell skada. Socialförsäkringen, som ingår i den totala ersättningsbilden, är i ständig rörelse. Beräkning av pension och sjukersättning är en vetenskap för sig. Arbets-skadeskyddet har förändrats väsentligt under de senaste åren.

Här skall beröras tre alster som utkommit under hösten 2003 och som på sina områden kompletterar den Norstedtskommentar till Skadeståndslagen som utkom redan sommaren 2002.

En grundläggande handbok inte minst för den skadelidande själv är *Skadad i trafiken* av

Ola Schönning och Marie Svendenius (ifu förlag 2003, 238 s.). Trots titeln täcker den många andra skador där ersättningen skall bestämmas efter skadeståndsrättens normer.

Hela personskadeområdet behandlas mera detaljerat i *Ersättning vid personskada*, redigerad av Frida Engvall med en lång rad författare (ifu förlag oktober 2003, 568 s.). Denna massiva skrift är kanske främst tänkt för branschens egna experter, men av stor nytta även för alla som vill sätta sig in i hur försäkringsbranschen tolkar ersättningsbestämmelser och praxis.

En handbok med stark inriktning på arbets-skadorna är Madeleine Randquists och Lennart Stéens *Skadehandboken 2003* (LO distribu-

Erland Strömbäck är f.d. vice verkställande direktör i Folksam. Han har tidigare bl.a. varit sakkunnig i justitiedepartementet samt varit sekreterare i Skadeståndskommittén och Trafikskadeutredningen.

Nya handböcker:
”Skadad i trafiken”
av Ola Schönning och
Marie Svendenius
”Skadehandboken 2003”
av Madeleine Randquist och
Lennart Stéen samt ”Ersättning vid personskada”
redigerad av Frida Engvall.

tion 2003, 180 s.). Liksom *Skadad i trafiken* är den tänkt för den skadelidande själv, men är en kvalificerad handbok för alla, t.ex. skyddsombud och fackliga försäkringsrådgivare, som behöver ta del av vad som gäller vid arbetskada.

Skadad i trafiken

Författarna, Ola Schönning och Marie Svendenius, tillhör de kunnigaste och mest erfarna skadeexperterna i branschen. Båda har nära anknytning till Trafikförsäkringsföreningen och Trafikskadenämnden. De har dessutom varit engagerade som experter i lagstiftningsarbetet på skadeståndsområdet.

Deras tidigare bok ”Skadad” var en grundläggande bok främst avsedd för den skadelidande själv att ha som hjälp i skogen av regler som han konfronterats med i samband med sin skada. Också den nya omdöpta boken har samma primära syfte. Den skadelidande tituleras på flera ställen med du. Samtidigt får onekligen envar som vill orientera sig i den

besvärliga personskadematerialen en lättillgänglig beskrivning av vad som gäller. Man kan t.o.m. någorlunda säkert med hjälp av bokens alla tabeller och exempel klara ut för sig själv vad en viss skada ungefärligen är värd.

Skadeståndslagens personskaderegler, som det gäller att tillämpa på rätt sätt, är lakoniska och ger för en skadelidande eller hans ombud föga vägledning i det konkreta fallet. De kan båda behöva upplysas om det möjliga i fråga om anspråk mot försäkringsbolaget eller annan som skall betala skadeståndersättning. Författarna har för sitt syfte fått tränga ganska djupt in i materialen, och därmed har man åtminstone i vissa frågor nästan nått samma höjd som en normal lagkommentar, rätt svår för en skadelidande att hänga med i men med stort intresse för alla tillämpare. Utläggningarna kring de nya reglerna om ersättning för men och olägenheter är exempel på detta, särskilt som författarna sitter på så centrala positioner i praxisutvecklingen. Vad Trafikskadenämnden tycker blir ju i allmänhet gällande praxis på grund av nämndens höga kompetens och erfarenhet.

Boken inleds med konkreta anvisningar hur man gör när man har drabbats av skada, nämligen kontakter med alla dem som skall tillhandahålla bistånd och hjälp, skadeanmälningar, kontakter med arbetsgivare m. fl., juridisk hjälp och allt annat som man behöver känna till i det inledande skedet. Beskrivningen av ersättningsreglerna har i allmänhet en elementär och lättillgänglig utformning. Det är dock inte fråga om sådan förenkling att delar av regelverket sopats undan – det är faktiskt svårt att hitta väsentliga fakta som inte finns med.

Praktiska exempel finns det gott om, och de lättar upp de knastertorra reglerna. Också andra praktiska utvecklingar finns det rikligt av. Har man exempelvis fått en whiplashskada ger boken många inte bara juridiska utan också medicinska fakta.

Ambitiösa och värdefulla sammanställningar behandlar några speciella frågor, t.ex. jämkning av trafikskadeersättning, ersättningens storlek i Sverige jämfört med andra länder, och en del annat. Vissa avsnitt kallas ”för-djupningsavsnitt”, vilket innebär att författarna svingar sig upp en del över den elementära läroboksnivån. De ger här information och synpunkter för en mera kvalificerad publik, vilket höjer bokens värde ytterligare för tillämpare som skadereglerare, försäkringsjurister och advokater, och även domare. På detta sätt behandlas Ersättning för psykiska besvär till följd av nära anhörigs död, De nya mentabellerna och ersättning för särskilda olägenheter, Preskription av rätten till ersättning för personskada samt Personskador i samband med trafikolyckor i andra länder. Utvecklingen av men- och olägenhetsbegreppen sedan lagstiftaren sagt sitt har i boken fått den fylligaste kommentaren hittills. Ett par av avsnitten, författade av Marie Svendenius, har varit publicerade i NFT¹.

Den nya boken har alltså vuxit betydligt jämfört med den mycket elementära ”Skadad” och blivit mera användbar för en större

krets intresserade av personskadefrågor. Man blir samtidigt något tveksam till den begränsning som författarna har åstadkommit med rubriken ”Skadad i trafiken” eftersom boken uppenbarligen är generellt användbar på hela personskadeområdet, t.o.m. när det gäller de speciella ersättningsanordningarna av typ Patientförsäkring och Trygghetsförsäkring.

Författarna har vissa kloka funderingar om framtiden i ett särskilt avsnitt. Man framför där åsikten att den skadelidande bör få en enda instans – trafikförsäkringsbolaget – att vända sig till för att få all den hjälp han behöver och har rätt till. Detta till skillnad från dagens situation, då flera instanser skall befatta sig med olika delar av ersättningen, rehabiliteringen etc. Denna tanke, som väckts av försäkringsbolagen för åtskilliga år sedan, har dock avvisats av den statliga Personskadekommittén i betänkandet Samordning och regress (SOU 2002:1)². Förklaringen är bl.a. att åtgärden skulle innebära ett principiellt avsteg från socialförsäkringens generella räckvidd. Kommittén ansåg dock att det fanns visst fog för uppfattningen att den yrkes- och arbetslivsinriktade rehabiliteringen inte fungerar helt tillfredsställande. Detta anmärkningsvärda understatement visar att det ändå finns någon slags insikt på officiellt håll att rehabiliteringen inte är någon särskilt framgångsrik verksamhet inom socialförsäkringen. Det är bra att författarna upprepar goda idéer och inte låter sig nedslås av avsågande utredningsförslag.

Man kan också hålla med författarna att det skadeståndsrättsliga ”finliret” går lite väl långt ibland. Ersättningen skall ju som huvudprincip alltid anpassas till förlusten i det individuella fallet. Eftersom det inte är görligt att individualisera ersättningen på det sätt man försöker göra i dag bör bruket av schabloner ökas. Författarna pekar på att den nya menersättningen är ett uttryck för en sådan tendens, vilket nog är ett önsketänkande. Åtskilligt i betänkandet om Ersättning för ideell skada

(SOU 1995:33) pekar nämligen i en annan riktning³. Lagstiftaren förefaller för lång tid framåt vara låst i uppfattningen att ersättning- en skall bestämmas individuellt⁴. Att man utvidgade menersättningen i stort sett med det som rymdes under den tidigare posten ”Olägenheter i övrigt” förklaras nog mest av att man på ett enkelt sätt ville bli av med denna av doktrinen kritiserade ersättning.

Ersättning vid personskada

Ifus stora handbok har sitt ursprung i projekt redan på 1970-talet då man ville försöka samla all kunskap på området i en stor handbok som regelbundet hölls aktuell. Bolagsledningarna satte dock till en början stopp för en spridning av en sådan skrift, som skulle kunna ge motsidan i en personskadetvist alla kunskaper och argument som bolagen förfogade över. Klokt nog hindrade denna något överhettade ståndpunkt inte en utveckling av en handbok enligt lösbladssystem som regelbundet uppdaterades med senaste nytt i fråga om praxis, nämndcirkulär, tabeller m.m. Det blev en omfattande pärm som hotade att sprängas allteftersom lösbladen ramlade in hos användarna. Under Lotta Brännströms epok som redaktör omvandlades boken lyckligtvis till en två gånger om året utkommande katalog på allt av värde att veta på personskadeområdet.

Innehållet skrivs och bearbetas löpande av en rad experter från främst Trafikskadenämnden, Försäkringsförbundet och bolagen, men man har också utomstående läkare, konsulter m.fl. till hjälp.

Resultatet är en exempellöst användbar uppslagsbok i alla tänkbara frågor kring regleringen av en personskada. Systematiken är så minutiös att behandlingen av ett visst problem bara tar några sekunder att hitta. Boken börjar med Grundläggande kunskaper, där lagregler och olika försäkringsformer beskrivs

på ett enkelt och lättfattligt sätt. Avsnittet om samband mellan skadehändelse och skadeföljd beskriver problemen pedagogiskt och med stöd av uttalanden i litteraturen och domstolsfall. Särskilt värdefullt är att medicinska och juridiska fakta samsas om utrymmet, vilket gäller genomgående i hela boken. Läsaren lämnas inte i sticket i fråga om läkarnas diagnospråk. Vid behov finns behövliga skisser för att man t.ex. skall begripa vad ”cal-caneus” är för en benbit i kroppen.

På senare tid har boken också kompletterats med viktigare praxis från domstolarna, vilket tidigare saknats. Särskilt viktigt eftersom Högsta domstolens praxis på personskadeområdet nu blir mer och mer omfattande. Man har givetvis också tillgång till allt annat material som behövs för att utröna praxis, särskilt skadenämndernas cirkulär och viktigare avgöranden.

Trafikskadenämndens tabellsystem är dock presenterat på samma, något svåröverskådliga sätt som originalet.

Boken utgör en under många år avsatt avlagring av kunskaper. Bland juridiska och medicinska fakta trängs också viktiga praktiska anvisningar, såsom relationen mellan personskadereglererna å ena sidan, och socialförsäkring, skatteregler, pensionsbestämmelser och mycket annat å andra sidan. Den imponerande faktasamlingen ger boken en tyngd och ett unikt värde. Den som vill öppna en juridisk byrå med personskador som specialitet bör t.o.m. kunna driva sin rörelse framgångsrikt med denna handbok som enda litteratur. Det är inte lätt att upptäcka missar, men det finns en och annan som borde kunna justeras vid en total genomgång av hela boken.

Om man en gång i tiden från bolagens sida var orolig för att släppa ifrån sig den omfattande kunskapsfloden i en handbok av detta slag så torde man nu inse värdet av att med handbokens hjälp få vettiga yrkanden och påståenden från skadelidarsidan. Verket förtjänar alltså stor spridning.

LOs skadehandbok 2003

Denna handbok står i en klass för sig när det gäller kunskaper om vad som gäller vid arbetsskada. Möjligheterna till olika former av ersättning vid arbetsskada är i och för sig stora. Boken vägleder i det ganska invecklade och många gånger svårmanövrerade ersättningssystem som finns till förfogande. Rätt tillämpade kan dessa regler bl.a. innebära full ersättning för förlust av inkomst samt dessutom gottgörelse, i stort sett enligt skadeståndsrättens normer, för ideell skada. Men man vet att många går miste om ersättning på grund av okunskap om vad som gäller, eller på grund av att arbetsskadan dokumenterats och utretts alltför bristfälligt.

Vid arbetsskada sammanträffar ett antal ersättningsordningar. Arbetsskadeförsäkringen, som ligger i botten, är en del av vår socialförsäkring. Så finns det "ovanpå" en kollektivavtalad kompletterande försäkring i form av Trygghetsförsäkringen vid arbetsskada (TFA) och motsvarande för kommunalt och statligt anställda. Den har som främsta funktion att tillhandahålla ideell ersättning. Att regelsystemet i dag är så svåröverskådligt och kräver sakkunnig hjälp sammanhänger främst med att arbetsskadeförsäkringen stramades åt i början av 1990-talet med bl.a. skärpta bevisregler, vilka dock så småningom kunde lättas. Vidare hanterades TFA på ett olyckligt sätt under en stor del av 1990-talet – trots god ekonomi i försäkringen inskränktes rätten till ersättning till fall där den skadelidande kunde påvisa vållande till arbetsskadan på arbetsgivarens sida.

Begränsningen finns ännu kvar för olycksfall i arbetet med skadedatum före den 1 maj 2001 samt för arbetssjukdomar.

Skadehandboken, som nu finns i sin fjärde upplaga, är en förträfflig, överskådlig handledning i regelsystemet. Juridiken är samlad i en första del. Där behandlas vad en arbetsskada är för något. Sedan redovisas vem som kan

vara ansvarig i olika situationer, och vad de olika ersättningsformerna innebär. Därefter kommer några praktiska delar som direkt riktar sig till de som konkret arbetar med arbetsmiljö och skador på arbetsplatserna. Liksom inom trafiken har man en nollvision, och därför beskrivs även det förebyggande arbetsmiljöarbetet. Men också hanteringen av tillbud behandlas, och naturligtvis situationen när skada inträffat.

Eftersom många går miste om ersättning på grund av bristande dokumentation och utredning finns en särskild del om utredningen. När rättshjälp beviljas av fackförbunden visar det sig ofta att det finns stora luckor i utredningen. I vållandeärendena krävs ett tillräckligt bra underlag för att man skall kunna konstatera vållande till skadan på arbetsgivarens sida.

Här ger boken mycket god vägledning, grundad på lång erfarenhet från hanteringen av arbetsskadefall.

Alla som sysslar med personskadefrågor, även utanför arbetslivet, har stor nytta av boken. Den förvandlar svårtuggad och svåröverskådlig regelmassa till enkel och överskådlig text.

Endast den som verkligen behärskar ämnet kan skriva så koncentrerat och lättillgängligt.

Noter

- ¹ NFT 4/2002 s. 307 och 1/2003 s. 25.
- ² Se kommitténs ordförande justitierådet Anders Knutsson i NFT 2/2002 s. 97.
- ³ Se s. 15.
- ⁴ Se Prop. 2000/01:68 s. 23.

Ifu-böckerna beställs per tel 08-505 570 30 eller på den bokbeställningssida som finns på www.ifu.se.

LOs skadehandbok beställs genom LO-distribution, tel 026-24 00 26, fax 026-24 00 10, e-post lo@strombergdistribution.se.